

„REVOLUȚIUNEA LUI HOREA“ ÎN PAGINILE „GAZETEI TRANSILVANIEI“ DIN BRAȘOV

Articolul de fond cu care la 1 noiembrie 1884 „Gazeta Transilvaniei“ își începea campania de presă dedicată centenarului marii ridicări la lupta de emancipare socială și națională a tărânimii române se intitula semnificativ „1784“. Evidentia „revoluției lui Horea“ se înscria organic în preocupările statonice ale redacției pentru menținerea mereu treză a conștiinței naționale, pentru afirmarea idealului național. Reamintirea evenimentului care a zguduit pentru un moment întreg edificiul anacronic feudal, care a depășit cadrul plingerilor iobägești trecind în planul revendicărilor naționale, reprezenta, mai ales pentru românii aflați sub stăpînire străină, un nou prilej de manifestare a conștiinței de sine.

Dedicînd, cu multă generozitate, paginile sale reamintirii revoluției de la 1784, „Gazeta Transilvaniei“, cunoscut organ de presă al Partidului Național Român, a utilizat o gamă largă de genuri publicistice: articole de fond, foiletoane, reproduceri din literatura istorică, știri și informații. Campania, realizată de-a lungul a 40 de numere, din octombrie-noiembrie 1884 pînă în februarie-martie 1885, a culminat cu realizarea unui impresionant număr festiv.

Încă de la început, în articolul de fond din numărul 199 al „Gazetei“, dr. Aurel Mureșianu, directorul publicației brașovene, sublinia importanța europeană a evenimentului. „Cu cinci ani înaintea marii revoluției franceze — preciza el — tărani români din Munții Apuseni au fnăltat steagul libertății și s-au scutat în contra opresorilor lor pentru apărarea drepturilor omului“. În continuare, cu remarcabil simț analitic, Aurel Mureșianu dezvăluia cauzele sociale care au stat la temelia revoluției: „...în acea epocă tristă și dureroasă tăraniul român nu mai era om. El era tratat ca vita, era iobag legat de glie, nu avea nici măcar dreptul de a se strămuta de la un loc la altul, de a-și schimba stăpînii. Nimic din ce agonisea cu crunta lui sudoare nu era al său propriu și ceea ce îi făcea viața și mai nesuferită era extrema nenorocire de a avea niște stăpini nemiloși, nesăchioși și tirani la culme.“

Ce mirare dar că tăraniul român, după veacuri de servitute amară, sătul de atitea tiranizări, și-a pierdut răbdarea și a încercat să-și stoarcă cu forță recunoașterea drepturilor sale de om ce i le sechestrase nobilimea ungurească?“

De altfel starea deosebit de grea a norodului românesc din Transilvania era cunoscută și de împăratul Iosif II, fapt pe care gazetarul brașovean îl evidenția publicând o scrisoare franceză din 1785 a unui „apărător al poporului“ adresat împăratului Iosif II în care se spunea: „Românii au dreptul să se revolte pînă când vor fi sclavi și nefericiți. A-i pedepsi pentru exercitarea acestui drept înseamnă a-i pedepsi fiindcă sunt oameni“.

„Excesele de tot felul — scria, la rîndul său, împăratul într-o scrisoare din 3 decembrie 1784 către Leopold de Toscaea (pe care „Gazeta“ o reproduce) — comise de mai mulți ani din partea posesorilor au cauzat plingeri generale din partea tuturor locuitorilor Transilvaniei și cu deosebire din partea națunii române. Dar niciodată nu s-a putut face să se pună capăt acestor excese, nici să se introducă

un regulament urbarial... Cu toate plângerile repetate ale țărănilor și pe lîngă toate comisiile căre au fost trimise nu am putut ajunge să facem ca să înceteze plângerile acestea... țărăni au mai trimis aici și deputați și deputații acestia au primit de la cancelaria Ungariei o asigurare în scris că n-au decit să se întoarcă acasă și să aștepte liniștiți decizia care va urma, fără să se teamă de nimic. Dar deputații aceștia abia au ajuns la Zlatna și au fost arestați și maltratați din nou!“

Recunoscind meritul țărănimii transilvănene în declanșarea procesului revoluționar al emancipării națiunii, Aurel Mureșianu scria în continuare: „Dar la 1784 nu se trata numai și numai drepturile omului, ci se deșeptase puternic în inimile țărănilor români și simțământul național. La acesta a contribuit mult convingerea ce i-a cuprins în disperarea lor văzind că nu mai aflau nici un scut la autoritățile civile, convingerea că pentru ei nu-i scăpare pînă ce vor avea domni și funcționari unguri. Horea și cu soții lui vedea că aici (în Transilvania — n.r.) numai o cură radicală putea ajuta și de aceea ei cereau tisturi și dregători români. Ei n-au luptat numai pentru libertatea individuală ci și pentru libertatea națională a poporului român. Încă înainte de 100 de ani au prevăzut aşadară conducătorii revoluției țărănești că o națiune fără libertate națională nu poate trăi, că un popor care nu are dregătorii săi proprii și limba sa națională va fi totdeauna sclavul altuia. Ceea ce au dorit căpitani revoluției de la 1784 n-au putut dobîndi. Mișcarea lor a fost curînd suprimată și ei însăși au trebuit să sufere o pedeapsă de moarte crîncenă“.

Referindu-se la ecoul revoluției în sinul opiniei publice a timpului, Aurel Mureșianu consemenă: „...ea a produs mare mirare în toată Europa, care nu știa că în Munții Ardealului locuiește un popor apăsat care aspiră la drepturile omului și la libertatea națională, iar capul revoluției române era admirat pretutindeni ca un nobil luptător pentru libertate, ca o celebritate a veacului. În asemenea calitate era sărbătorit și în capitala Franței. Damele pariziene purtau la 1784 pieptănătura „à la Horea“¹.

Paralel cu știrile sau reproduserile din ziarele din România despre serbările ce aveau loc la București, Iași, Brăila, Galați sau Craiova, „Gazeta“ a publicat la rubrica „Foileton“, de-a lungul a 26 de numere², fragmente din „Revoluțunea din 1784“ de Nicolae Densușianu, a cărei răspîndire întimpinase o serioasă rezistență din partea autorităților austro-ungare.

Tot din presa timpului, din „Telegraful“, este reprodusă și stirea privind apariția albumului „Centenarul revoluției române de la 1784. Horea, Cloșca și Crișan“, care însumează „pagini patriotice, poezii, episoade din marea mișcare a Ardealului, fotografiile portretelor lui Horea, Cloșca și Crișan“³.

Continuând campania, în februarie 1885, „Gazeta Transilvaniei“ își informa pe larg cititorii asupra vibrantelor manifestări prilejuite de comemorarea martirajului conducătorilor revoluției. „Simbăta în 16 (28) februarie 1885 se împlinesc 100 de ani de cînd acești capi ai revoluționii române de la 1784 au trebuit să sufere ororile cele mai crîncene ale morții sub loviturile călăului“ — scria dr. Aurel Mureșianu pe prima pagină a numărului 35 al publicației. „A sosit momentul, continua Aurel Mureșianu, ca organul nostru să-și ridice glasul, solicitînd împlinirea unei sacre datorii de la noi către umbrele martirilor care

¹ *GazTrans*, nr. 199, 21 octombrie/2 noiembrie 1884.

² *Idem*, nr. 201, 24 octombrie/5 noiembrie — nr. 225, 24 noiembrie/6 decembrie 1884.

³ *Idem*, nr. 203, 26 octombrie/7 noiembrie 1884.

si-au expiat viața pe eșafod, la 28 februarie 1785 pentru ca să ușureze jugul sub care gemem...“

„Veacul ce ne desparte de această dureroasă și tragică zi — constată dr. Aurel Mureșianu — a spălat tot gunoiul și pietrișul în care era ascunsă piatra scumpă a marilor sentimente și a nobilelor scopuri de care au fost conduși eroii de la 1784 și curată și limpede ca cristalul apăre ea azi înaintea tribunalului istoriei“. Evidențiind valoarea istoriei în constituirea și cultivarea tradițiilor naționale, Aurel Mureșianu notează: „Istoria această zeită severă și dreaptă care toate le împacă, care face din »tilhari« »eroi« și din »eroi« »tilhari« a răzbunat și batjocurile ce au trebuit să le sufere Horea și Cloșca după ce au fost prinși și pînă în ultimul moment cînd li s-au spart piepturile și li s-au frînt fluierele picioarelor cu roata“. Căci Horea cel vitregit atunci de unii contemporani „...apare azi înaintea scrutării științifice a istoricilor din toate neamurile în lumina sa adevărată, nu ca »tilhar« și »ucigaș rebel« ci ca un mare și adevărat luptător pentru libertatea poporului român“. Ca argument în sprijinul afirmației sale, Aurel Mureșianu aduce lucrarea istoricului maghiar Szilágyi Ferenc, „Epoca lui Horea în Transilvania“ (tipărită la Pesta în anul 1871), în care, la pagina 234, se apreciază că „Horea a purtat în inima sa soarta poporului său apăsat și eliberarea lui..., dar cauza pentru care și-a consacrat toată activitatea și toată viața și pentru care a și jertfit-o, niciodată n-a trădat-o, ci i-a rămas pînă la sfîrșit credincios, chiar și pe eșafod, în fața morții celei mai crîncene“.

Evocînd faptele marilor bărbați ai neamului, „Gazeta“ atrâgea de fapt, încă o dată, atenția cititorilor săi asupra realităților social-politice din Imperiul austro-ungar. „Orice român cu simț nobil — scria „Gazeta“ — a trebuit să se întristeze văzînd că în imprejurările politice de astăzi nu ne-a fost cu puțină de a serba aniversarea de 100 de ani a revoluționii din 1784 aşa cum se cuvenea și cum dorea inima noastră“⁴. Cu toate acestea, numărul 37 al „Gazetei Transilvaniei“ constituia un adevărat manifest cu profunde semnificații într-o perioadă caracterizată prin deosebită intensitate a mișcării naționale a românilor din Transilvania împotriva politiciei de deznaționalizare promovate de cercurile conducătoare maghiare. Pe prima pagină, într-un chenar de culoare închisă, cu majuscule, era anunțată împlinirea a 100 de ani de cînd „Horea și Cloșca au murit de moarte de martiri, două săptămîni după ce soțul lor căpitanul Crișan s-a sfîrșit în închisoare. S-au luptat cu credință pentru neamul lor și și-au jertfit viața pentru libertatea poporului român“. Următoarele pagini ale nr. 37 al cotidianului brașovean, prin articolele intitulate „Cauzele revoluționii din 1784“, „O scrisoare a lui Horea“, „Executarea de la Alba“ sau „Un episod din viața căpitanului Crișan“, derulau în fața cititorilor filmul principalelor momente ale răscoalei din 1784, încununând semnificativ acest număr de referință al „Gazetei Transilvaniei“. De fapt, el impresionează și astăzi prin concluzia pe care o formula: „Nu putem să finim mai bine aceste şire scrise în memoria neitaților noştri martiri decît exprimîndu-ne dorința ca să ajungem odată în această patrie și acele momente fericite, cînd fiîi ei uniți prin legătura măreață a adevăratei iubiri de patrie, fără deosebire de naționalitate vor depune o cunună la mormîntul eroilor români de la 1784, care au luptat în contra tiraniei și a despotismului, pentru libertatea patriei și a poporului ei“.

Chemarea lansată de „Gazeta Transilvaniei“ în februarie 1885 către toți cititorii săi de a împlini „sacra datorie a românilor de la noi către umbrele martirilor care și-au expiat viața pe eșafod la 28 februarie 1785 pentru ca să ușureze ju-

⁴ Idem, nr. 35, 14/26 februarie 1885.

găi sub care gemcau...“ a avut o mare rezonanță în rîndul românilor transilvăneni. Despre modul în care ei au comemorat eroica moarte a conducătorilor țărănimii revolte ale vorbesc documentele îngălbenite ale vremii și paginile „Gazetei Transilvaniei“.

Din valorosul patrimoniu documentar al Arhivei Mureșenilor din Brașov reprodusem una din multele scrisori trimise redacției *Gazetei*.

„1 martie 1885

Stimate D-le Redactor!

Ideea măreată de a dedica prima coioană a iubitei noastre »Gazete« de la 16/28 februarie a.c. întru amintirea memoriei umbrelor martirilor români Horea, Cloșca și Crișan de la 1784—85 ne-a umplut inimile de cea mai vie bucurie și noi din parte-ne încă le zicem:

Odihniți-vă în pace umbre care ați luptat și suferit moarte de martir pentru libertate, națiune și patrie!

Iar pentru iubitul nostru redactor al gazetei îi zicem: Luptați cu bărbătie ce vă caracterizează că dreaptă e cauza pentru care luptați și deplină izbindă va înconora cruntele noastre osteneli.

George Dobrin, Sofia Gila, Ioan Munteanu⁵.

Același idei răzbat și din mesajele primite la redacție și tipărite în paginile „Gazetei Transilvaniei“ din primăvara anului 1885.

„Noi românele vom rosti întotdeauna cu mândrie numele lor (Horea, Cloșca și Crișan — n.n.) — seria la 2 martie 1885 Lucreția Olaru din Deva⁶. — Nu o vom face asta pentru demonstrațione politică ci fiindcă este o trebuință a sufletului nostru recunoscător“. „Rare sărăt bucuriile națiunii române în imprejurările de față în care trăim — constata un corespondent din Budapesta la 5 martie — însă pe cît de rare pe atât de mult ele îmbracă un caracter adevarat național“⁷. „Timpul română din München a serbat aniversarea de o sută de ani a martirilor Horea și Cloșca care îndură moartea cea mai cumplită sub cuțitul carnificilor nobili maghiari în idei ce revoluță simțul omenesc. În aceste momente de triste amintiri, geniul românesc preocupă toată ființa noastră“ — anunță un tineri corespondent⁸. Sunt cuvinte care dovadesc, în pofida politicii de opresiune, trăirea lăuntrică a unui popor viteaz și mîndru de înaintașii săi.

In cursul lunilor februarie — martie la Brașov, Făgăraș, Sibiu, Alba Iulia, Deva, Răsinari, Lechința, Cetatea de Baltă, la Budapesta, Viena și Mürchen au loc impresionante manifestări naționale în amintirea eroilor de la 1784. Succinte sau detaliate, știrile din „Gazeta Transilvaniei“ informează despre această comemorare. Tot publicația brașoveană atenționează asupra atitudinii autorităților timpului, care, speriate de amploarea manifestărilor românești și, mai ales, de consecințele unor asemenea acțiuni, interzic sărbătorirea. Sunt concentrate „pe picior armat“ numeroase forțe jandarmerești în zona Munților Apuseni, la Cimpeni, Valea Galdei, Bucium etc., nefiind uitată nici Alba Iulia.

Dar încercările de intimidare nu-și ating scopul. „Cei ce socotesc cum că prin terorizare ne vor înfrica și ne-or sili a ne lepăda de cele mai scumpe odoare

⁵ Muzeul Județean Brașov, Arhiva Mureșenilor, dosar nr. 546, document nr. 9727.

⁶ *GazTrans*, nr. 40, 20 februarie/4 martie 1885.

⁷ *Idem*, nr. 45, 26 februarie/10 martie 1885.

⁸ *Idem*, nr. 39, 19 februarie/3 martie 1885.

ale unui popor, aceia tare rătăcesc⁹ — declară prin intermediu „Gazetei Transilvaniei” un corespondent din Alba Iulia.

Amploarea manifestărilor din toamna anului 1884 și începutul celui următor, prezența în primele rânduri a tinerimii române l-au determinat pe dr. Aurel Mureșanu să mărturisească în primăvara lui 1885, în paginile „Gazetei”: „Junimei române avem să-i mulțumim în prima linie că am putut aduce tributul nostru de recunoștință celor care au murit acum 100 de ani pentru libertatea poporului român”. „De aceea — constată cu satisfacție redactorul brașovean — sintem înintri de sentimentele sublime ce le-a manifestat junimea română și cu înima plină de veselie și de speranță depunem pe fruntea ei o dulce sărutare!”¹⁰.

La surgerea a 100 de ani de la marea răscoală a țărănimii transilvănene, publicația pe care Al. Papiu Ilarian o caracterizase, pe drept cuvînt, „școala politică și literară a toată Dacia”, avîndu-l în frunte pe dr. Aurel Mureșanu, prin această campanie de presă, cu rezonanță în conștiința contemporanilor săi, a înscris alături de celelalte publicații românești ale timpului o frumoasă pagină în cronica luptei naționale a românilor asupriți. A făcut-o cu aceeași convingere cu care, în cursul anului 1885, publicînd ciclul de 12 articole „Românii, tronul și opiniunea publică”, a popularizat, „pentru prima dată în toate straturile sociale ale românilor Imperiului austro-ungar, ideea necesității redactării și înaintării unui memorandum către Coroană”¹¹.

LUANA POPA — MARGARETA SPINU

⁹ Ibidem.

¹⁰ Idem, nr. 52, 6/18 martie 1885.

¹¹ Emil Micu, *Gazeta Transilvaniei și Memorandum, în 130 de ani de la apariția Gazetei de Transilvania*, Brașov, 1969, p. 163.